

SANATÇILARIN TUVALİNDEN GEÇEN TRENLER: RESİMDE TREN

Hüseyin SÖNMEZ¹

ÖZET

Tren deyince çoğumuzun ilk aklına gelen kara trenlerdir. İcadından günümüze trenler ve mekanları, edebiyattan, sinemaya, resimden, şiiire birçok sanat dalının konusu olmuştur. Onları ilgi konusu yapan şey modernleşmenin simgesi oluşu, görselliği, sosyal hayata, yaşama, insana dokuna bilmesinden kaynaklanmaktadır. Bu yazıda, tren-istasyon konularına yer verilmiş, sanatçılardan Nedim Günsür, Neşe Erdok, Cloud Monet, William Turner'ın resimleri, konuya yaklaşım biçimleri ve farklılıkları incelenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tren-İstasyon, Resim, Sanat, Hayat

Sönmez, Hüseyin. "Sanatçılardin Tuvalinden Geçen Trenler: Resimde Tren". *idil* 5.24 (2016): 1153-1162.

Sönmez, H. (2016). "Sanatçılardin Tuvalinden Geçen Trenler: Resimde Tren". *idil*, 5 (24), s.1153-1162.

¹ Yrd.Doç.Mersin Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Resim Bölümü,sonmezhusyin66(at)gmail.com

THE TRAINS PASSING THROUGH THE CANVAS OF THE ARTISTS: THE TRAIN IN THE PAINTING

ABSTRACT

When someone talks about trains, most of us imagine the black trains which puff leaving a dark cloud of smoke behind. From their invention until today, trains and their spaces are mentioned by many branches of art like literature, cinema, painting and poetry. What makes them the point of interest? Is it because of their visuality - as a sign of modernism - or because of the fact that they can touch the social life, the living and the humanity? In this article it is given place the subject of train-station which we can no more see as a topic in modern painting; and it is tried to be studied the paintings of Nedim Günsür, Neşe Erdok, Cloud Monet, William Turner and their manner of approach.

Keywords: Train-Station, Painting, Art, Life

Çocukluğumuzun kara trenleri, birçok sanatçının da ilham kaynağı olmuş, onların da hayallerini süslemişlerdir. Belki de bu nedenle onu sık sık bir filmin karesinde, romanın içinde, öykünün ortasında, ya da sanatçının tuvalinde ağır ağır ilerlerken görmek mümkündür. Örneğin treni, Steven Spielberg'in "Schindler'in Listesi" (1993) adlı filmde vagonlara doldurulmuş insanları ve onların korku dolu öykülerini taşırken, Yılmaz Güney'in "Yol" adlı filminde ise, yarı açık cezaevinden bayram iznine çıkan mahkûmları evlerine ulaştırırken görürüz. Tren, birinde ölümü imlerken diğerinde umudun metaforu oluverir. Cemal Süreya, ailesini Dersim'den Bilecik'e sürgüne taşıyan tren için, "Ben bir yük treninde açtım gözlerimi (Ergüler, 2010:29) der. Orhan Veli ise, 'bir tren sesi duymaya göreyim iki gözüm iki çeşme' (Veli, 1982:19) diye yazar. Ozanlarımız ona "kara tren" demişler. Dağlarda dolanan, sevgilinin halinden anlamayan, yine de geleceğinden umut kesilmeyen.

"Şiir gibidir trenler. İçlerinde hüznü kederi, kâğıda dökülmemiş her şeyi barındırırlar" (Tarıma, (2010:19) der, Betül Tarıma. Trenler ve tren istasyonları, duyguyla görselliğin harmanlandığı mekânlardır. Gidenler, gelenler, sarılanlar, ağlayanlar buldukları mekânlarla öylesine bütünleşirler ki, adeta onun parçası oluverirler. Bu mekânlar, Haydarpaşa tren istasyonu gibi görkemli, ya da geçit vermez dağların arasındaki ıssız, alçak gönüllü köy-kasaba istasyonları olabilirler. İstasyon binaları yolcuların üzerlerini kalın bir yorgan gibi örtse de, onların yoksunluklarını, yoksulluklarını, hüznün, sevinç ve umutlarını, gizleyemezler. Aynı mekânda herkes öyküleriyle, gelecek olan treni beklerler.

Trenler öykü taşıyıcılarıdır; sevinç, yoksulluk ve hüznün dolu öyküleri taşırlar, küçük kentlerden büyük kentlere. Bunların çoğu da umut ve çaresizlik dolu göç öyküleridir.

Resim1. Nedim Günsür, Tren, Tuval Üzerine Yağlıboya, 28x167 cm.

Günsür, Anadolu insanının türküsünü resmeder çalışmalarında. Resimlerinin konusu çoğu zaman balıkçılar, maden işçileri ya da göç eden insanlardır. Ahu Antmen Türk resminin önemli sanatçılarından biri olan Nedim Günsür'ü "Hep etrafında olup bitene bakmış"(Antmen, 2006) bir sanatçı olarak değerlendirir. Onlar Grubu'nun tıpkı diğer üyelerinden Orhan Peker, Turan Erol, Leyla Gamsız gibi...

Resim2. Nedim Günsür, Tren, Tuval Üzerine Yağlıboya, Ayrıntı

Günsür, "Tren" adlı resminde göçü konu olarak ele alır. Resimde ince uzun figürler, uzun ince bir yola giden treni uğurlamaktadırlar. Mekâna tuhaf bir sessizlik hâkimken, tren adeta ses çıkarmadan ilerlemektedir. Bu sessizlik olasılıkla gidenlerin, kalan bedenlerde yarattığı boşluktan kaynaklanmaktadır. Resmin bütününde gri bir hava egemendir. Gurbete gidenler için ağlamalı mı, yoksa onların geleceğe yönelik taşıdıkları umutlar için sevinmeli mi?

Günsür "Göç" konulu resminde, yamalı giysiler içerisinde, sırtlarındaki bohçaları taşıyan, ince uzun ırgatların yoksulluğunu, giysilerinden okumamızı ister gibidir. Aynı mesajı "Tren" resminde, çıplak ayakları ve yamalı giysileriyle sırtı dönük figürle bize iletilmektedir. Figür, hareketsiz ayakta durmaktadır. Yönü yavaşça ilerleyen trene dönük olsa da, ona bakıp bakmadığı belli değildir. Hiç mi tanıdığı, el sallayanı yoktur. Resmin orta yerinde, kasketi başında ayakları çıplak, sırtı yamalı öylesine durmaktadır. Varlığı ince bedenine ağır geliyor olmalı. Boşlukta yapayalnız. Oysa resimde başka insanlar da var. Bazıları anne, baba ve çocuk üçlemesiyle mutlu da görünüyorlar. El sallıyorlar trendeki yakınlarına, trendekiler de onlara. Kendisi gibi yalnız insanlar da var. Belli ki hareket eden trenden yeni inmiş çuvalını, valizini ipe bağlıyor; bu işte usta olduğu belli. Resim bize yaşamdan kesit sunar gibi. Mutlu aileler, anne, baba, çocuk. Yoksul insanlar ve yalnızlar. Tren birazdan gözden kaybolacak, sesi de dumanı da. Herkes kendi yaşamına, yalnızlığına dönecek.

Resim 3. Neşe Erdok, Banliyö Treni, 1982 Tuval Üzerine Yağlı Boya 200x135 cm

Resimlerinde trene yer vermiş bir diğer sanatçımız da Neşe Erdok'tur. Erdok resimlerine çoğunlukla insanı konu edinmiştir. Hocası Neşat Günal'ın resimlerin aksine Neşe Erdok resimlerinde, genelde kent insanını konu edinir. Sanatçının resmine konu olan tren Banliyö trenidir. Ahmet Oktay, Neşe Edok'un sergisiyle ilgili yazısında

sanatçının figürleri için “Vapurda, trende, berberde faturası önceden ödenmiş bir yazgıya razı olmuşlardır”(Oktay, 2002:207) der.

“Trende” adlı resimde gri tonlar egemendir. Figürlerin yüzlerinde, gözlerinde, dudaklarında dolanan duygular da öyle. Yaşlı, genç, çocuk farklı yönleri bakmaktadır. Bu bakışlar bir şeyi izlemekten çok, boşluğa yönelmişlerdir. Aynı trende benzer kötü kaderi paylaşan kişiler gibidirler. Sabahın mahmurluğu mu, akşamın yorgunluğu mu bedenlerinde dolaşan bilinmese de, yarının onlar için aynı olacağı kesin gibidir. Erdok “birkaç resmim hariç resimlerimde öykü anlatmam” (Boyut,1983) dese de biz resme bakarak öykü oluşturabiliriz. Bu öykü de olasılıkla mutlu aile öyküsü olmayacaktır.

Tren, bizim sanatımızda simgesel olarak bozkırı, yoksulluğu, gurbeti imlese de batı sanatında daha çok, modernimin simgesi olarak ele alınmıştır. Nedim Günsür’ün resmindeki hüznü havanın aksine Monet’nin "Saint-Lazare-Garı" adlı resminde canlılık ve hareketlilik egemendir. Gombrich, Monet’nin problemi, mekânın kavuşma ya da ayrılma yerleri oluşu değil, onu ilgilendiren şey “camlardan girerek buhar bulutlarına dökülen ışığın etkisiyle karışıklık içinde yüze çıkan lokomotiflerin ve vagonların biçimidir” Gombrich,1992:411) der.

Resim 4, Claude Monet, Saint-Lazare Garı 1877, 75x104 cm

Monet “Saman Yığınları, Nilüferler ve Katedraller” gibi bir dizi de istasyon resimleri yapar. Bu resimler tıpkı izlenim resmi gibi o gün için alışılmadık, kent resimleridir. Monet katedralleri konu aldığı resimleri gibi, “Gar” konulu resimlerinde de farklı saatlerdeki gün ışığını, kompozisyonlarda yakalamaya çalışır. Saint-Lazare Garı resminde loş, sarı, solgun bir ışık, kentin üzerinden dolaşarak garın çelik yapısının yüksek tavanından içeri süzülür. İstasyonun loş ışığında ne insanların, ne de vagonların ayrıntılarını yeterince görülür. Bu loşluktan görülen şey, gara yeni girmiş trenin lokomotifinden çıkan, buhar bulutlarının ışıkla olan dansıdır.

Birçok sanatçı istasyon konusunu kendi resimsel problemleriyle ilişkilendirerek ele almıştır. Monet için ışık, temel problemken, Günsür için toplumsal mesaj da önemlidir. Fütürist Boccioni için ise tren, hızın ve teknolojinin sembolüdür.

Bu mekânlar çoğu sanatçılar için özel bir anlam katmanı daha yaratır. Bu anlam, çoğu zaman istasyonların ve trenlerin yaşama getirdiği yeniliklerle ilgilidir. Monet,

istasyon mekânlarının farklı görüntülerini yaparken, alışılmışın dışında resim yaptığının kuşkusuz farkındaydı. Bu mekânlar, kentlere, yalnızca yeni bir görünüm kazandırmıyor, insanlara yeni yaşam biçimleri de sunuyorlardı.

Resim 5. Turner Joseph Mallord William, Yağmur, Buhar ve Hız ,Tuval Üzerine Yağlıboya

Trenle ilgili resim yapan diğer bir sanatçı da William Turner'dır. Turner "Yağmur, Buhar ve Hız" adlı resminde treni, birbirlerinin içerisinde eriyip bütünleşmiş, sarı turuncu renk lekeleri aralarında bize doğru gelirken göstermiştir. Tren, Turner'ın resminde çokça gördüğümüz köprülerinin birinden geçmektedir. Birbirini çapraz kesen iki köprünün bulunduğu nehrin orta yerinde küçük bir tekne dolaşmaktadır. Geriye kalan, gökyüzü ve yeryüzünün iç içe geçtiği büyük bir boşluktur. Bu boşluk alımlayıcının düşsel boşluğudur. Sanatçı için tren de, köprü de bahane gibidir. O bize "Yağmur, Buhar ve Hız" kavramlarından oluşan, nerdeyse soyut bir resim sunmaktadır. Tıpkı Monet'nin "saman yığınları" gibi.

Sonuç:

Monet de, Turner da, çağının öncü sanatçılarıdır. Her iki sanatçının konuyu ele alışında ki temel problem ışık da olsa, trenin toplumsal yaşamda yarattığı değişimi, coşkuyu, yeniliği görebilmişler, resimlerde daha önce görmediğimiz, bir nesneyi de sanat tarihine kazandırmışlardır. Tıpkı Van Gogh'un "Postalları", "Ayçiçekleri" gibi. Bizde ise tren, resimlere daha geç bir tarihte Nedim Günsür ve Neşe Erdok'un resimlerinde konu olarak ele alınır. Her iki sanatçıda da trenin, konun özgün ele alınışının yanı sıra, toplumsal eleştirinin de sembolü olarak da resmedildiğini görürüz.

Trenler, yalnızca ülkemizde değil çoğu toplumlarda, modern yaşamın ve idealinin sembolü olmuştur. İnsanın biricik yaşamını önemseyen, çevresel duyarlılığı hayata geçirebilmiş çoğu toplumlar için hala önemli bir ulaşım aracıdır. Yeni tasarımlarıyla uzay araçlarını çağrıştıran yapılarıyla trenler, toplumların yaşam kalitelerini de artırmaktadırlar. Ancak, hızı arttıkça, biçimi değiştikçe trenler, sanatçıların resimlerinden hızla uzaklaşmaktadırlar.

KAYNAKLAR

- Antmen, Ahu. "Bir Dönemin Gözlemcisi: Nedim Günsür", 06 12 2006, Radikal Ergüler, Haydar."Cemel Süreya'nın Trenleri" Edebiyatımızda Demiryolu ve Tren, Varlık. Eylül 2010:28-31
- Gomrich, Ernest H. Sanatın Öyküsü, (Çev: Bedrettin Cömert). İstanbul: Remzi Kitabevi, 1992
- "Neşe Erdok İle Görüşme", Boyut Plastik Sanatlar Dergisi. Ankara: 2/12 Nisan 1983, Newall, Dianana. Empresyonistler (Çev: Elif Dastarlı). İstanbul Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2012
- Oktay, Ahmet. Resim Yazıları, İstanbul: Bilim Sanat Galerisi, 2002
- Özgüç, Agah. "Yeşilçam'ın Trenleri". Milliyet Sanat 2007/4
- Sönmez, Hüseyin. "İstasyon Caddesinin Resimsel Analizi", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Raporu. Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi,1996
- Tarım, Betül."Tren Gelir hoş Gelir Vagonları Boş Gelir", Varlık, Eylül. 2010
- Veli,Orhan. Orhan Veli Bütün Şiirleri. (Derleyen Asım Bezirci). İstanbul: Can Yayınları, 1982